

hibet gladium suum a sanguine. Gladium quippe a sanguine prohibere, est prædicationis verbum a carnalis vitæ interfectione retinere. » Et paulo inferius: « Audiant quod talentum qui erogare noluit, cum sententia damnationis amisit. Audiant quod Paulus eo se a proximorum sanguine mundum credidit, quo feriendis eorum vitis non pepercit, dicens: Contestor vos hodierna die, quia mundus sum a sanguine omnium; non enim subterfugi, quominus annuntialem omne consilium Dei vobis. Audiant quod voce angelica Joannes admonetur, cum dicitur: Qui audit, dicat: Veni, ut nimirum cui se vox interna insinuat, illuc etiam clamando alios, quo ipse rapitur, trahat, ne clausas fores etiam vocatus inveniat, si vocanti vacuus appropinquat. Audiant quod Isaias, quia a verbi ministerio tacuit, illustratus superno lumine, magna voce pœnitentiæ se ipse reprehendit, dicens: Væ mihi, quia tacui! Audiant quod per Salomonem in illum prædicationis scientia multiplicari promittitur, qui in hoc quod jam obtinuit, torporis vitio non tenetur; ait namque: Anima, quæ benedicit, impinguabitur; et qui inebriat, ipse quoque inebriabitur. Qui enim exterius prædicando benedicit, interioris augmenti pinguedinem recipit; et dum vino eloquii auditorum mentem deebriare non desinit, potu multiplicati muneris deebriatus excrescit. Audiant quod David hoc Deo in munere obtulit, quod prædicationis gratiam quam acceperat non abscondit, dicens: Ecce labia mea non prohibebo; Domine, tu cognovisti, justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi. Audiant quod sponsi colloquio ad sponsam dicitur: Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocem tuam, » *Cantic.* cap. viii. Hæc sententia Zozimas persuasit S. Mariæ Ægyptiacæ (ut habet ejus Vita anno Christi 630) ut angelicam vitam, quam in eremo per 47 annos nulli hominum, sed soli Deo et Angelis visa, sancte peregerat, ad aliorum exemplum panderet: « Omnia, inquiebat, quæ circa te sunt edi-

CAPUT VIGESIMUM PRIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Docet summe cavendum ab omni peccato, et præsertim a superbia; secundo, vers. 14, depingit mores stulti, eisque opponit mores sapientis; tertio, vers. 23, describit stulti inmodestiam in risu, visu, auditu, voce et sermone.

1. Fili, peccasti? non adjicias iterum; sed et de pristinis deprecare ut tibi dimittantur. 2. Quasi a facie colubri fuge peccata: et si accesseris ad illa, suscipient te. 3. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum. 4. Quasi rhomphæa bis acuta omni iniquitas, plagæ illius non est sanitas. 5. Objurgatio et injuriæ annullabunt substantiam;

cito, ut Dei magnalia facias manifesta; sapientia enim abscondita et thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque? » Cui sententiæ ipsa obsecuta, omnem vitam suam Zozimæ enarravit, qui deinde eam scripto posteris mandavit: quæ proinde tum alii, tum S. Joannes Columbinus Ordinis Jesuatorum institutor, ad Deum conversi sunt.

33. MELIOR EST QUI CELAT INSIPIENTIAM (SYTUS, *Vers. 23, stultitiam*) SUAM, QUAM HOMO QUI ABSCONDIT SAPIENTIAM SUAM. — Tigurina clare, *potior est homo celans stultitiam suam, quam qui sapientiam suam suppressit.* Insipientia enim sapienter celatur, ne sibi aliisve noceat; sapientia autem sapienter promittitur et evulgatur ad aliorum utilitatem et instructionem.

« Porro malum est abscondere sapientiam, ait Palacius, quando Deus aut Superior jubent eam in lucem proferre, aut quando necesse est eam manifestare. Alioqui consultissime sanctissimi illi Eremitæ Dei sapientia pleni, in abditissimas solitudines se conjiciebant. Et plane, si sapientia mea utilis futura est Christianæ reipublicæ, eam Deus habet eam in lucem proferendi. Hoc demum non est silentio prætereundum, hæc verba (ut arbitrator) proœmium esse dicendorum, quasi vellet Auctor dicere: Sapientiam meam vobis scribo in sequentibus capitibus; quorsum enim abscondam, cum sapientia absconsa inutilis sit? » Hæc Palacius.

Complutenses hanc sententiam addunt, *melior est expectatio inevitabilis in inquisitione Domini, quam carens Domino auriga propriæ vitæ*, id est, ut clare Tigurina, *pluris est inevitabilis (vel necessaria) sequenti Dominum patientia, quam vitæ propriæ gubernator absque Domino.* Quæ sane in praxi aurea est sententia. Alii, *potior est potentia quæ recusari non potest, ab eo qui quærit Dominum, quam agitator vitæ propriæ sine Domino.* Verum Græca a Romanis correctæ, Latina et Syra eam omittunt; unde non habent auctoritatem Scripturæ Canonice.

et domus, quæ nimis locuples est, annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur. 6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, et judicium festinato adveniet illi. 7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: et qui timet Deum, convertetur ad cor suum. 8. Notus a longe potens lingua audaci: et sensatus scit labi se ab ipso. 9. Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hieme. 10. Stuppa collecta synagoga peccantium, et consummatio illorum flamma ignis. 11. Via peccantium complanata lapidibus, et in fine illorum inferi, et tenebræ, et pœnæ. 12. Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus. 13. Consummatio timoris Dei, sapientia et sensus. 14. Non erudietur, qui non est sapiens in bono. 15. Est autem sapientia, quæ abundat in malo: et non est sensus ubi est amaritudo. 16. Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, et consilium illius sicut fons vitæ permanet. 17. Cor fatui quasi vas confractum, et omnem sapientiam non tenebit. 18. Verbum sapiens quodcumque audierit sciens, laudabit, et ad se adjiciet: audivit luxuriosus, et displicebit illi, et projiciet illud post dorsum suum. 19. Narratio fatui quasi sarcina in via: nam in labiis sensati invenietur gratia. 20. Os prudentis quæritur in ecclesia, et verba illius cogitabunt in cordibus suis. 21. Tanquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: et scientia insensati inenarrabilia verba. 22. Compedes in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacite ridebit. 24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, et quasi brachiale in brachio dextro. 25. Pes fatui facilis in domum proximi, et homo peritus confundetur a persona potentis. 26. Stultus a fenestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit. 27. Stultitia hominis auscultare per ostium, et prudens gravabitur contumelia. 28. Labia imprudentium stulta narrabunt: verba autem prudentium, statera ponderabuntur. 29. In ore fatuorum cor illorum, et in corde sapientium os illorum. 30. Dum maledicit impius diabolus, maledicit ipse animam suam. 31. Susurro coinquinabit animam suam, et in omnibus odietur: et qui cum eo manserit, odiosus erit: tacitus et sensatus honorabitur.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. FILII, PECCASTI? NON ADJICIAS ITERUM; SED ET DE PRISTINIS DEPRECARE UT TIBI DIMITTANTUR. — Tigurina, *si peccasti, fili, ne pergas peccare, sed antea deprecari.* Dicit, si peccasti, quia, ut habet Arabicum proverbium, *Cent. 2, num. 57: « Omissio peccati rector est, quam executio pœnitentiæ, » q. d. Melius est non peccare, quam post peccatum pœnitere: melior est innocentia quam pœnitentia: satius est non habere occasiones pœnitendi, quam pœnitere.* Jam sensus est, *q. d. Post peccatum admissum quasi post vulnus lethale acceptum, duo tibi ad salutem necessaria remedia suggero: prius, ne iteres peccatum; sunt enim multi, qui cum peccatum unum admiserint, quasi jam perdita innocentia et gratia desperantes, proni in omne scelus ruunt, et quasi sues in cœno voluptatum volutantur, uti faciunt meretrices et fornicatores.* Hisce ait: « Fili, peccasti? ne adjicias

iterum, » tum quia iteratio peccati novum est peccatum, novumque animæ vulnus. Sicut ergo qui unum vulnus accepit, cavet ne accipiat secundum; ita et qui unum peccatum admisit, caveat ne admittat secundum, tum quia facilius curatur unum peccatum quam duo, tria et plura; sicut facilius curatur unum vulnus quam multa; tum quia in iteratione peccati est animi protervia et libido, quæ graviter Deum offendit, facitque ut difficilis sit lapsi curatio et culpæ condonatio. Huc facit Hebræorum proverbium: « Præceptum trahit præceptum, et peccatum trahit peccatum, » *q. d. Una observatio legis, una virtus trahit aliam; sic unum peccatum trahit allicique ad aliud.*

Posterius: « Sed et de pristinis deprecare ut tibi dimittantur, » *q. d. Non sufficit ad veniam peccati, illud non iterare, vel vitam corrigere,*

quasi pœnitentia non sit aliud quam respiscen-
tia, ut fingit Calvinus et Lutherus; sed insuper
opus est dolere de peccato commisso, ejusque ve-
niam humiliter et dolenter deprecari. Ita S. Au-
gustinus, lib. I *De Nupt. et Concup.* cap. xxvi, ubi
ex hoc loco docet actum peccati transeuntem
post se relinquere reatum, sive maculam perma-
nentem in anima, per quam homo censeatur et
sit peccator, ac iræ Dei et gehennæ sit obstrictus
et reus. « Nam si a peccando desistere, inquit,
hoc esset, non habere peccatum, sufficeret ut hoc
nos moneret Scriptura: Fili, peccasti? non adji-
cias iterum. Non autem sufficit; sed addidit: Et
de pristinis deprecare, ut tibi remittantur. Ma-
nent ergo, nisi remittantur. Sed quomodo ma-
nent, si præterita sunt, nisi quia præterierunt
actu, manent reatu? » Hæc S. Augustinus.

Moral. et
to pec-
catori
pœni-
tendum.

Mystice S. Gregorius, IV *Moral.* cap. xix: « Pec-
catum, inquit, peccato adjicit, qui male gesta
etiam defendit; et noctem illam solitariam non
relinquit, qui culpæ suæ tenebris etiam patro-
cinia defensionis adjungit, » uti fecit Adam suum
peccatum excusans, imo retorquens in Deum:
« Mulier quam dedisti, inquit, mihi sociam, de-
dit mihi de ligno, et comedi, *Genes.* III, 12, 7. *d.*
Tu occasionem delinquendi præbuiisti, qui mulie-
rem dedisti. » Hæc S. Gregorius.

Moraliter, hic disce post peccatum cito agen-
dam esse pœnitentiam, et post eam cavendum a
relapsu, ac constanter persistendum in justitia
Deique gratia. Audi S. Gregorium III part. *Pastor.*
admonit. 31: « Admonendi, inquit, qui admissa
plangunt, nec tamen deserunt, aut considerare
sollicite sciant, quia flendo inaniter mundant, qui
vivendo se nequiter inquinant; cum idcirco se
lacrymis lavent, ut mundi ad sordes redeant. »
Et paulo post: « Sus in volutabro luti cum lava-
tur, sordidior redditur; et qui admissum plan-
git, nec tamen deserit, pene graviore culpæ se
subjicit, qui et ipsam, quam flendo potuit impe-
trare veniam, contemnit, et quasi in lutosa aqua
semetipsum volvit; quia, dum fletibus suis vitæ
munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas
ipsas etiam lacrymas facit. » Quocirca languido a
se sanato hoc monitum dat Christus *Joan.* v, 14:
« Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne de-
terius tibi aliquid contingat. » De quo S. Cypria-
nus, lib. *De Disciplina et habitu Virgin.*: « Sospitan-
tis, inquit, Domini verba sunt et docentis, curantis
pariter et monentis: Ecce, inquit, sanus factus
es, etc., dat vivendi morem, dat innocentiae le-
gem, postquam contulit sanitatem, nec habentis
liberis et solutis vagari postmodum patitur, sed
ipsis potius, quibus sanatus fuerat, mancipato,
gravius comminatur; quod sit, scilicet, minor
culpa deliquisse ante, cum necdum nosset disci-
plinam Dei; nulla sit venia ultra delinquere,
postquam Deum nosse cœpisti. » Simile apposi-
tum affert S. Fulgentius *De Fide ad Petrum*, cap. III:
« Nullus, inquit, hominum debet sub spe miseri-

cordiæ Dei in suis diutius remanere peccatis, cum
etiam in ipso corpore nemo velit sub spe futuræ
salutis diutius ægrotare; tales enim qui ab ini-
quitatibus suis recedere negligunt, et sibi de eo
indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita
præveniuntur repentino Dei iurore, ut nec con-
versionis tempus, nec beneficium remissionis
inveniant. »

2. QUASI A FACIE COLUBI FUGE PECCATA; ET (id
est quia: dat enim causam fugæ peccati) SI ACCES-
SERIS AD ILLA, SUSCIPIENT TE. — Legit Interpres
δὲξεται, id est *suscipient*: sic quoque legit S. Au-
gustinus in *Speculo*; jam legunt *δὲξεται*, id est
mordebit: *δὲξεται* enim significat mordere, *δὲξεται*,
suscipere. Sed eodem redit sensus, *q. d.* Peccata
suscipient te quasi colubri et serpentes suis spi-
ris, ut te mordeant, suumque virus tibi insillent,
quo ita lædent animam tuam, ut naturaliter sa-
nari nequeas per te, sed ut saneris opus habeas
gratia Dei supernaturali. Tigurina, *tanquam a con-
spectu serpentis fuge peccatum*; alii, *tanquam serpen-
tem fuge peccatum*; nam si accesseris, mordebit te.
Eleganter S. Paulinus Natali x S. Felicis:

Ut faciem colubri Salomon peccata timeri
Horrerique monet, dicens armata leonis
Dentibus: et vere, quoniam velut ore ferino
Sava vorant animam, quam vicerit ægra voluptas.

Alludit ad serpentem, per quem diabolus Evam
ad peccatum pertraxit. Peccatum ergo est quasi
serpens et basiliscus, qui visu solo quos aspiciit
necat; imo serpente ipsoque diabolo est nocen-
tius, adeoque peccatum ex angelo pulcherrimo
et felicissimo fecit teterrimum et miserimum
diabolum. Unde Rabanus: « A facie colubri ex-
ponit a facie diaboli. Coluber enim ille antiquus,
inquit, qui semper colit umbras peccatorum, et
regnat in filiis tenebrarum, interitum nostrum
sine cessatione desiderat, ideoque nobis suggestit
opera facinorosa. » Syrus, *fili mi, multum fuisti
fugiens a peccato; si appropinques ad illud, morde-
bit te.* Per *morsum* hunc intellige omnem noxam,
quam animæ infert peccatum, ac præsertim re-
morsum conscientiæ, juxta illud Dei ad Cain,
Genes. cap. IV, 7: « Sin autem male (egeris), statim
in foribus peccatum aderit; » Hebr. *accubabit*:
« Videlicet more serpentis et canis morosi, inquit
noster Delrio, *adagio* 9, qui nec egredi, nec in-
gredi hominem tranquille sinat, sed importuno
latratu semper inquietet, hoc sensu perpetuo tibi
tuum peccatum ante pedes, ante oculos obser-
vabitur, ut te Deus ad tempus sinat impunitum;
ipse peccati morsus, angues, furia æriter terge-
bunt, agitantur, persequuntur; quocumque per-
ges, peccatum te comitabitur, conscientia tuæ se
oggeret et ingeret, irrequietum malum te con-
quiescere animo non permittet. »

Huc facit proverbium Hebraicum: « Cogitatio-
nes peccati (de peccato admissio) graviores sunt
quam peccatum; » quia cogitationes remorden-

tes conscientiam ob peccatum perpetratum gra-
vius eam affligunt et cruciant, quam ipsum pec-
catum.

Porro S. Chrysostomus, homil., 8 *in Epist. ad
Roman.* notat *si accesseris*. « Non enim, inquit,
peccatum ad nos accedit, verum nos ad illud
transugimus. » Additque diabolus inter nos ha-
bitare « quasi latronem quemdam et tyrannum,
qui, nisi quem apprehenderit inermem ac soli-
tarium, in suas speluncas descendente, acce-
dere sanè non sustinet. » Subdit eum similem
esse serpenti: *primo*, quia deorsum ad terram et
terrena nos trahere satagit; *secundo*, quia sicut
serpens in spinis, sic dæmon in divitiis latitat et
se occultat: qui, si spinas incideris, illico au-
fugiet; *tertio*, sicut serpens incantatur carmine;
sic diabolus exorcizatur et fugatur per invoca-
tionem nominis Christi, et crucis potentiam. Rur-
sum notant nonnulli *a facie colubri*. Qui enim sa-
piens est, non tantum serpentem et colubrum
fugit, sed etiam *faciem colubri*, id est, occasionem
peccati, et omnem ejus ingressum perhorrescit:
qui enim ad occasionem et illecebram peccati
accedit, ab ea suscipitur, implicatur et demen-
tatur.

3. DENTES LEONIS, DENTES EJUS, INTERFICIENTES
ANIMAS HOMINUM. — Tigurina, *dentes leonini sunt
dentes ipsius animis hominum exitiales*; Syrus, *si-
cut dentes leonis est mendacium* (omne enim pec-
catum vocatur in Scriptura et est *mendacium* prac-
licum, quia contrarium veritati, veroque dicta-
mini rationis, legis et virtutis), et corrupit
animas hominum. Comparavit peccatum serpenti
ob virulentiam et clandestinum morsum lethife-
rum; nunc idem comparat leoni, ob savitiam
et ferociam, qua crudeliter animam laniat et
occidit, tum adimendo gratiam, tum adigendo
ad gehennam.

4. QUASI RHOMPHÆA BIS ACUTA OMNIS INIQUITAS,
PLAGÆ ILLIUS NON EST SANITAS. — Græce *tauis*, id est
sanatio, vel remedium et curatio. Pro *bis acuta*
Græce est *δίστομος*, id est anceps, biceps, utrinque
scilicet acutus, sive duas habens acies quasi ora,
quibus peccatorem secet, mordeat et devoret.
Comparavit peccatum leoni et serpenti, nunc
comparat rhomphææ, sive gladio utrinque scin-
denti, *q. d.* Peccatum est quasi gladius acutissi-
mus, qui ipsa ossa dissecat et discindit; sic enim
peccatum intima animæ dissecat, ipsamque ani-
mam necat et occidit. Tigurina, *instar ancipitis
gladii nefus omne est, in plaga illius nulla est sani-
tas, vel contra plagam illius nullum est remedium*;
Syrus, *gladius anceps os meretricis, et plaga illius
non est sanatio*. Meretriciur enim crebrum est et
communis peccatum, adeoque omne peccatum
mystica est fornicatio, quia per illud anima de-
sponsata Deo, eo spreto, fornicatur cum creaturis.

Moraliter, disce hic quanta sit noxa peccati. Ipsum
enim magis nocet animæ quam basiliscus, quam
leo, quam gladius anceps, quia quasi ex duabus

partibus scindens animam simul et corpus per-
forat, occidit, et ad gehennam transmittit. Ita Ra-
banus. Vide Bellarminum, *De Gemitu columbæ*,
sub initium lib. II, ubi pie et erudite ostendit
peccatum summam esse malum, summeque in-
jurium et noxium tum Deo, tum homini, tum
creaturis cæteris, tum ipsi etiam inferno et dam-
natis; quia videlicet eorum pœnam adauget:
unus enim damnatus affligit et cruciat alium,
ideoque dives Epulo rogabat Abraham ut mitte-
ret Lazarum ad fratres suos, ne si et illi damna-
rentur, per eos augetur pœna ipsius. Dixit enim
petitque hoc non ex charitate eorum, utpote
quam non habebat, sed ex amore sui ipsius. Sic
et S. Anselmus, lib. *De Similitud.* cap. CI: « Pec-
cando, inquit, non solum iram Dei promerimus,
sed etiam totam creaturam adversum nos excita-
vimus. Potest ergo nobis justa consideratione
terra dicere: Non debeo vos sustinere, sed po-
tius absorbere; quoniam a Creatore meo non
timuistis peccando recedere, et inimico ejus,
diabolo scilicet, adherere. Potest etiam cibus di-
cere et potus: Non meruistis ut vos pascere de-
beamus; imo potius ut confusionem vobis præ-
paremus: ab illo enim peccando recessistis, per
quem nec ales esurit. Sol quoque: Vobis ad sa-
lulem non debeo lucere, sed ad vindictam Do-
mini mei, qui est lux lucis et fons luminum, pe-
nitus coercere. Sic etiam singulæ quæque crea-
turæ contra nos possunt surgere irrefragabili ra-
tione. »

Denique peccatum petit jugulum Dei et Christi,
adeoque si cor Dei telo quopiam transfigi posset,
non alio quam peccato transfigeretur. Peccatum
ergo, quantum in se est, Deum e medio tollit.
Peccatum est chisticidium, imo deicidium. Quo-
circa tanta est vel unus peccati mortiferi mali-
gnitas, tanta in majestatem illam infinitam inju-
ria, ut omnibus Sanctorum, Angelorum et homi-
num obsequiis, laudibus, cultibus, precibus,
humiliationibus, pœnitentiis, afflictionibus ex
æquo, et, ut ita dicam, ad æquilibrium justamque
æqualitatem, nequeat compensari. Cum igitur
nullum remedium nec in terra, nec in cælo ma-
lis nostris medendis, et bonis amissis recuperan-
dis appareret, nec ullus Angelus, aut ulla mens
creata quidquam congrui auxilii posset invenire,
misericordia divina inauditum, admirabile, inef-
fabile, incomprehensibile, omnibus sæculis, om-
nibus Angelis et hominibus obstupescendum
excogitavit consilium, nimirum ut Filius Dei,
Sapientia genita, per quam facta sunt omnia,
naturam nostram sibi copularet, et in ea ac per
eam totum genus humanum repararet.

Audite, mortales, audite, peccatores, S. Augus-
tinus, serm. 114 *De Tempore*: « Agnosce, homo,
inquit, quantum valeas et quantum debeas; et
dum tantam redemptionis tuæ perspicias dignita-
tem, ipse tibi indicito peccandi pudorem. Ecce
pro impio pietas flagellatur, pro stulto sapientia

illuditur, pro mendace veritas necatur, damnatur justitia pro iniquo, misericordia affigitur pro crudeli, pro misero repletur sinceritas aceto, inebriatur felle dulcedo, addicitur innocentia pro reo, moritur vita pro mortuo. Expavit scelus hominum natura rerum; et quem creatura rebellis non agnoscit, eum mundi dominum tremens terra testatur, et cœli Regem sol fugiens confitetur.»

5. OBJURGATIO ET INJURIA ANNULABUNT SUBSTANTIAM: DOMUS, QUÆ NIMIS (valde) LOCUPLES EST, ANNULABITUR SUPERBIA (per superbiam, in pœnam superbiam superbæque discordiæ et injuriarum); SIC SUBSTANTIA SUPERBI ERADICABITUR. — A genere descendit ad speciem, puta a peccato ad superbiam, quia hæc peccatorum est regina, imo mater, fons et radix. Pro *objurgatio* Græce est *καταπίπτω*. Unde Rabanus et alii Græcam vocem latinitate donantes, legunt *cataplectatio*; *καταπίπτω* autem est objurgatio superba, severa et acris, horribilis et formidabilis, quæ animos subditorum et servorum concutit, percellit, sternit et stupefacit, redditque quasi attonitos et apoplecticos: *καταπίπτω* enim est perferreo, injicio pavorem, percello: inde *καταπίπτω* vocatur timore percussus, stolidus, stupefactus, attonitus; et *καταπίπτω* vocatur pavor, confusio, stupor; unde Lucretius: «Magna, inquit, atque immanis *καταπίπτω*, velut quæ quasi numen attonitos stupefactesque efficiat granditate sua.» Pro *injuria* Græce est *βλάβη*, id est, superba violentia, immanior improbitas, contumelia, sævitia, ferocia, procacitas, petulantia, fastus, insolentia, protervia: *βλάβη* enim est injurius sum, injuriam facio, contumeliose fracto, insolens sum, insulto, abutor, vim infero, stupro, contamino: inde *βλάβη* vocatur injurius, convitiator, stuprator, corruptor, flagitiosus, impotens, insolescens ob copias et potentiam, oppressor, violentus. Sensus ergo est, *q. d.* Herus vel dominus, qui superbe objurgat, injurias infert, et tyrannice tractat suos servos, subditos, cæterosque qui in sua familia vel dominio degunt, hic attenuabit et ad nihilum rediget suam *substantiam* et opes; quia ob nimiam asperitatem, fastum et injurias servos et ministros faciet fugitivos vel fures. Sic Roboam ob superbium et asperum responsum datum decem tribubus Israel, eas a se alienavit, regnumque perdidit, III *Reg.* cap. xi. Id fit justo Dei judicio, qui superbiam et superbos juste opibus, regno et dominio privat et punit. Græcus hic de more brevis et bimebris sic habet, *vehemens objurgatio et contumelia annullabunt substantiam: sic domus superbi annullabitur*; Tigurina, *concertationes et injuriæ opes dissipant: similiter domus superbi desolabitur*; alii, *insultatio et contumelia desolant opes: sic et domus superbi ad eremum vel desertum redigetur: hoc enim est Græcum ἐρημωθήσεται*; Syrus, *a mane usque ad vesperam vastat canacula, et palatia multa subvertit vel eradicat et evellit*. Græcis adap-

tanda esse Latina censet Jansenius et Franciscus in *Notis* hic, ac proinde delendum esse *et sic substantia superbi eradicabitur*. Verum Romani codices et cæteri plerique constanter id legunt, sensumque per hoc faciunt uberiorem et clariorem.

6. DEPRECATIO PAUPERIS EX ORE USQUE AD AURES EJUS Perveniet, et Judicium festinato adveniet illi. — «Ejus,» scilicet Dei (ut habent nonnulli codices), cujus proprium est deprecationes pauperum audire et exaudire. Dat causam cur substantia superbiorum et violentorum annulletur, quia, scilicet, subditi et pauperes ab eis oppressi clamant ad Deum, Deus autem eos exaudit: unde quasi justus vindex suum in eos judicium cito profert, oppressores puniendo, oppressos liberando. Nota *et ex ore usque ad aures, q. d.* Os pauperum oppressorum quasi vicium est auribus Dei, ita ut deprecatio ore eorum prolata mox tangat et feriat aures Dei. Oppressio enim pauperum est peccatum clamans in cœlum, quod illico vindictam Dei ciet et extorquet. Unde Tigurina vertit, *ab ore pauperis vel afflicti exaudietur precatio, q. d.* Mox ut oratio ore afflictorum prolata fuerit, audietur a Deo; unde subdit: «Judiciumque illius festinato veniet.» Syrus eleganter, *oratio pauperis tanquam ab ore suo ad aures suam, et ante judicem sæculorum ascendit, q. d.* Os pauperis est os Dei, et vicissim auris Dei est auris pauperis. Quam facile ergo sermo ex ore pauperum ad aures ejusdem ascendit, tam facile quoque et cito ab ore eorum ascendit ad aures Dei, quia Deus ori eorum vicinus est, imo ori eorum insidet, in eoque format precationem qua opem suam invocent, ut invocatus illico eam præstet. Hoc est quod ait Psaltes *Psalm.* ix, vers. 17. «Desiderium pauperum exaudivit Dominus.» Non enim expectat Deus pauperem oppressum ad se clamantem ut eum audiat, sed clamorem ejus prævenit, et merum desiderium audit et exaudit.

7. QUI ODIT CORREPTIONEM, VESTIGIUM EST PECCATORIS: ET QUI TIMET DEUM, CONVERTETUR AD COR SUUM. — Prosequitur materiam de superbia et peccato, fugaque peccati: magna enim superbia, magnumque peccatum est, odio prosequi corripientem se de peccato. Hoc enim odium signum est animum in peccato esse obfirmatum et obduratum, ut monitiones et monitores non admittat, sed quasi inimicos odiat, respuat et exsecretur. Unde Græce est, *qui odit reprehensionem, in vestigio est peccatoris, q. d.* Inhæret viis et vestigiis peccati et peccatoris, per easque constanter et irrevocabiliter incedit et ingreditur. Tigurina, *qui odit castigationem, in vestigio scelerosi constitit*; Syrus, *qui odit correptionem, vir iniquus*. Noster vero in *vestigio*, legit *vestigium*, alia significatione, sed eodem sensu.

Pro quo notandum, quod *vestigium* proprie sit pedis impressio, id est, signum et figura quæ in terra a pede relinquitur, juxta illud Virgillii, lib. III *Georgic.*:

Et gradiens ima verrit vestigia cauda.

Et Plautus in *Cistellar.*: «Video vestigium in pulvere.» Hinc secundo, «vestigium» metonymice vocatur ipsa ima pars pedis, quæ vestigium terræ imprimit. Sic Cicero IV *Academ.* ait: «Adversis vestigiis contra nostra vestigia stant Antipodes.» Tertio, «vestigium» sumitur pro reliquiis, monumento, indicio; quia vestigium est indicium, et quasi reliquæ pedis impressi, ex quo vestigamus et conjicimus quis, qualis, et quantus fuerit pes et homo qui illud efformavit. Sic Cicero ait Act. 7 in *Verrem.*: «Cujus rei neque index, neque vestigium aliquid.» Et Virgilius, IV *Æneid.*:

...Agnosco veteris vestigia flammæ.

Sic ergo «vestigium» vocatur indicium et nota, quæ rei formam et qualitatem ostendit: et *vestigare* est quærere diligenter, quasi per vestigium indagare: quod a vestigiis, quasi indicibus dicitur.

Græcus ergo cum ait, *qui odit correptionem, in vestigio est peccatoris*; sumit «vestigium» proprie in primo significato jam assignato; Noster vero cum vertit, «vestigium est peccatoris,» sumit in tertio significato, *q. d.* Cum quis odit correptionem, id ipsum «vestigium,» id est, certum indicium et signum, «est peccatoris,» puta hominis animique plane suis cupidinibus et peccatis affixi. Peccator enim significat eum qui habet habitum peccandi, ut peccatis assuetus, iis constanter et pertinaciter adhæreat. Ex adverso: «Qui timet Deum, convertetur ad cor suum;» Tigurina, *at qui reveretur Dominum, respiciet ex animo*; Syrus, *et qui timet Dominum, penitet ex corde suo, q. d.* Peccator correptus odit correptionem: at vero qui timet Deum, si de quopiam delicto corripatur, ad cor redit, culpam agnoscit, penitet, vitamque mutat et corrigit. Igitur «vestigium,» id est, argumentum absoluti et consummati «peccatoris,» est odisse correptionem; nam qui timet Deum, ut corripitur, ad cor suum redit, ut se emendet. Ergo sunt gradus in hac re. Est enim amare correptionem, est pati, est odisse. Primum, est signum prædestinationis, ut ultimum reprobationis. Nota phrasim Hebræam. *Converti ad cor*, est pium esse: ut enim peccando, relicto Deo, qui habitabat in corde, egreditur peccator e corde ad temporalia: ita in justitia vivendo, e temporalibus regredimur ad cor, ubi habitat Deus: ut simus homines interiores, juxta S. Paulum, et ut «omnis decor» noster sit «ab intus,» juxta Davidem, *Psalm.* XLIV, 14. Ita Palacius. Porro Rabanus per peccatorem accipit diabolum, *q. d.* «Qui non vult se corrigere a peccatis, et odit correptionem admonitoris, ipse indicium præbet in se nequitie sui seductoris, quoniam malignus induravit cor ejus, ne cederet et obaudiret veritati.»

Nec tantum veritati, sed et charitati: nam correptio est instar speculi, quod nobis ostendit

maculas, quæ nos deturpant et infamant, ut eas eluamus. Unde Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædagog.* cap. ix: «Quemadmodum, inquit, speculum non est malum deformi, eo quod ipsum ostendat qualis sit: ita nec is qui reprehendit, ei male vult qui laborat animo; nec enim ei delicta adjungit, sed ea quæ adsunt peccata ostendit.» Rursum, *correptio* est pharmacum eluens maculas et sanans animæ morbos: qui ergo eam odit, suam sanitatem odit. Unde exclamat S. Bernardus, serm. 42 in *Cantic.*: «Mira perversitas: medicanti irascitur, qui non irascitur sagittanti.» Quin et Psaltes: «Consumetur, inquit, nequitia peccatorum, et diriges justum,» *Psalm.* vii. 10. Ubi D. Chrysostomus: «Infer, inquit, supplicium, et cessare facies a vitio: quemadmodum enim putrefactiones cedunt usuris et sectionibus, ita et a supplicio arcetur improbitas. Qui scinditur et uritur, ita ad sanitatem ingreditur.» Unde Clemens Alexandrinus, lib. I *Pædagog.* cap. viii: «Est, inquit, reprehensio, veluti quædam chirurgia affectionum animæ; medicamentum autem est, probri insimulatio: quæ resolvit affectiones quæ jam occalluerunt, impudicæque ac libidinosæ vitæ sordes expurgat, fastusque ac superbiam carnes, quæ excreverunt, exæquat. Jam vero admonitio est veluti quædam diæta ægrotantis animæ; quæ sunt sumenda, consulit; et quæ non sunt, prohibet.» Et paulo post: «Benevolentiam, inquit, non odii, signum est reprehendere: ambo enim probrum obijciunt et amicus et inimicus, sed inimicus quidem irridens, amicus vero benevolens.»

Moraliter, discere hic proprium timentis Deum esse crebro introverti, et a rebus externis converti ad cor, ut ibi internum animæ suæ statum, sensusque et affectus omnes examinet, corrigat et componat ad legem et voluntatem Dei. Quocirca virum bonum et sapientem ita pingit Ausonius S. Paulini magister, *Idyllio* 16:

Vir bonus et sapiens (qualem vix reperit unum
Millibus e multis hominum consultus Apollo),
Judex ipse sui, totum se explorat ad unguem.
Quid proceres, vanique ferat quid opinio vulgi,
Securus, mundi instar habens, teres atque rotundus:
Externæ ne quid labis per levâ sidat,
Cogitat, et justo trutinæ se examine pensat.
Ne quid hiet, ne quid protuberet, angulus æquis
Partibus ut coeat, nil ut deliret amissis.

Et mox:

Non prius in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quam longi reputaverit acta diei:
Quæ prætergressus, quid gestum in tempore, quid non:
Cur isti facto decus abfuit, aut ratio illi;
Cur aliquem fracta persensit mente dolorem, etc.

8. NOTUS A LONGE POTENS LINGUA AUDACI: ET SENSATUS SCIT LABI SE AB IPSO, — *q. d.* Qui «potens» est «lingua audaci,» id est, qui pollet audacia dicendi,

Sic «longe» lateque «notus» est, celebris et famosus: plebs enim et rude vulgus miratur ejus in dicendo audaciam et facundiam; at vir prudens et «sensatus» deprehendit, scitque ipsum multa falsa et temeraria audacter effulire, seque, si ei credat et adherat, «ab ipso labi,» id est, falli et decipi, ac ruere in multa incommoda et pericula, v. g. litium, rixarum, seditionum, carcerum, ut bonorum et vitæ discrimen incurrat: quare ei non credit, ac sibi ac ejus consortio cavet. Hæc quoque spectant ad superbos et superbiam: ipsa enim est mater audaciæ, facitque linguam audacem et effrenem.

Græca de more concisa sic habent, *notus a longe potens in lingua: sensatus autem novit cum ille labitur;* Tigurina, *potens procul ex sermone notus est: at qui sapit, caducum* (qui facile in errorem labatur et cadat) *esse meminit;* Syrus vero de sensato tantum sic habet, *sapiens e regione* (ex intuitu et aspectu) *oculorum suorum dignoscitur, et scrutatur in momento iniquum.* Hinc disce audaces et effrenes in loquendo esse insipientes, sapientes vero esse modestos et cautos, ideoque facile audacium insipientiam et falsitatem deprehendere et arguere.

Aliter Palacius, qui *scit labi* accipit pro *novit elabi*, ideoque sic explicat, *q. d.* Qui linguam audacem habet, sit tibi non prope, sed a longe notus; et si tibi appropriaverit, si sensatus es, elabere ab illo: cum enim ille linguam ardentem habeat, aduret te, nisi elabaris; et cum linguam venenatam afferat, effundet in te virus suum; cum linguam peste infectam adducat, pestis contagio te inficiet. Tu ergo cordate effugies illum, non eum offendendo, ne in te virus evomat; sed causas afferendo idoneas, cur ab eo mature discedas. Verum priorem sensum exposcunt Græca, et *scit se labi*. Sic enim habet Latina versio, non autem *scit labi*, id est elabi.

Vers. 9.

9. QUI ÆDIFICAT DOMUM SUAM IMPENDIIS ALIENIS, QUASI QUI COLLIGIT LAPIDES SUOS IN HIEME. — Ex prima specie peccati, puta superbia, descendit ad secundam ex illa manantem, puta injustitiam. Solent enim divites superbi per injustas angarias, exactiones et oppressiones pauperum augere suas opes et domos, *q. d.* «Qui ædificat domum suam,» non suo sumptu, sed alieno, puta injuste, per vim, fraudem, aliamve injustitiam ab aliis extorto vel rapto; hic similis est homini, qui ædificaturus colligit lapides ad fabricandum in hieme, Græce *eis χειμῶνα*, id est, in hiemem, vel ad hiemem: ut scilicet in hieme ædificet, tempore nimirum importuno. In hieme enim ob frigus calx congelatur, aut ob humorem dissolvitur; quo fit ut lateres et lapides inter se non satis firmiter conglutinet: qua de causa hiemalia ædificia rimas agunt, et facile corrunt, nec diu durant. Simili enim modo facultates alienæ nunquam inter se cohererent, et in unam rem coeunt; sed solutæ et dissectæ ruunt. Quare qui ex alieno vel rapto ædificat domum, illa diu non fructur;

sed vel ipse cito morietur, vel domus corruet aut ad alium transferetur, ulcescente sic Numine ejus injustitiam, ut in domo quam fabricando peccavit, in eadem et puniatur. Hæc enim est congrua talionis pœna. Complutenses pro *eis χειμῶνα*, habent *eis χῶμα τῆς ἀνάσῃ*, id est *in tumultum sepulturae suæ, q. d.* Qui ex alieno ædificat domum, non tam domum quam tumulum et sepulcrum sibi ædificat; quia in illa brevi morietur et sepeletur. Sic et Tigurina, *qui ære alieno domum suam ædificat, congerenti lapides in tumulum sepulturae suæ similis est;* et Syrus, *qui ædificat domum suam facultatibus sociorum, congregat lapides tumulo suo;* ut facultates hæc quasi lapides in tumulum coacervati, mole sua ipsum opprimant et sepeletur; quia, scilicet, domino suo interitus sunt causa, et celeriores mortem ipsi conciliant.

Alludit, imo citat illud *Jerem. xxii, 13*, de Joakim rege impio: «Væ qui edificat domum suam in injustitia, et cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, et mercedem ejus non reddet ei.» Unde pœnam sepulcri jam dicti ipsi intentat *vers. 19*, dicens: «Sepultura asini sepelietur, putrefactus et projectus extra portas Jerusalem.» Jeremiam secutus Habacuc *cap. ii, vers. 9*: «Væ, inquit, qui congregat avaritiam malam domui suæ, etc. Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, et præparat urbem in iniquitate.» Vide utrobique dicta.

Aliter Palacius: Tempore hiemali, inquit, non sunt lapides colligendi, sed ligna contra frigus. Si igitur in hieme colligas lapides, stultus eris; qui non ligna quibus caleas, sed lapides sine utilitate collegisti: ita si ære alieno domum ædificas in qua habitas, stultus eris; non enim in ea habitabis, sed potius a creditoribus inde expelleris. Verum priorem sensum exposcunt Græca.

Mystice idem Palacius: Cum, Domino dicente, temporalia nostra plane non sint, sed aliena («si in alieno, inquit Dominus *Lucæ xvi, 12*, fideles non fuistis: quod vestrum est, quis dabit vobis?») qui ex temporalibus domum suæ conversationis ædificat in terris, plane stultus est. Cum enim habitare hic voluerit, inde pelletur.

10. STUPPA COLLECTA SYNAGOGA PECCANTIUM, ET Vers. 10.

CONSUMMATIO ILLORUM FLAMMA IGNIS. — Complutenses addunt *in perditionem*. Culpæ assignat pœnam, *q. d.* Putant potentes et superbi se esse insuperabiles, invictos et quasi omnipotentes; at revera omnis eorum «synagoga,» id est, cœtus et multitudo, fragilis est, instar stuppæ collectæ. Sicut enim stuppa illico ab igne vicino corripitur conflagratque, et quo major est stuppa, eo læcilius magisque ignis inflammatur: ita pariter ignis vindictæ divinæ facillime corripit et consumet omnes peccantes, eoque facilius et æcilius, quo major fuerit eorum synagoga et multitudo. Hæc enim non est aliud quam «stuppa collecta» id est, fomentum et pabulum iræ et indignationis divinæ, æque ac ignis conflagrationis orbis in fine mundi,

ac iudicii divini et gehennæ, juxta illud *Malach. iv, 1*: «Et erunt omnes superbi, et omnes facientes iniquitatem stipula: et inflammabit eos dies veniens.» Unde in Græco est elegans paronomasia inter *συναγωγῆς*, id est, collecta, in unum coacta; et *συναγωγή*, id est, synagoga, cœtus, congregatio, *q. d.* Impiorum synagoga non est aliud nisi stuppa coacta ad ignem, nisi synagoga, id est congregatio, ignis.

Nota: «Consummatio» primo, idem est quod *consumptio, q. d.* «Consumptio illorum» erit «flamma ignis,» hoc est, flamma ignis consumet eos. *Secundo*, «consummatio,» id est finis, «illorum» erit «flamma ignis;» hoc innuit Græco *συντέλεια*: nam *τέλος* est finis. Porro, ignis hic consumens impios est quintuplex. *Primo*, ignis indignationis Dei. *Secundo*, vindictæ, qua Deus impios igne, id est, peste, fame, gladio (ignis enim significat omnem acrem vindictam, omneque ejus instrumentum) perdit in hac vita. *Tertio*, ignis conflagrationis mundi: hic enim superbos cum eorum domibus et opibus comburet. *Quarto*, ignis acerrimi iudicii divini, quo Christus scrutabitur, damnabit et percellat improbos in ultimo die mundi, de quo ait *Daniel. vii, 10*: «Fluvius igneus rapidusque egrediebatur a facie ejus.» *Quinto*, erit ignis gehennæ, de quo *vers. seq.* Unde Complutenses addunt, *in perditionem;* et Tigurina, *stuppa collecta cœtus est nefariorum, flammæque ignis exitialis eorum cœtus.* Ex quo inferi Palacius, impios in gehenna non esse solutos, ut libere vagentur, sed esse colligatos in fascem, ut ait *Isaias cap. xxiv, 22*. Hoc enim significat «stuppa collecta,» scilicet, eos collectos, victos jacere, et velut stuppam constipatam comburi, juxta parabolam zizaniorum, de quibus ait Christus: «Alligato ea in fasciculos ad comburendum,» *Matth. xiii, 30*. Denique hæc erit impiorum «consummatio,» id est finis, sed sine fine. Eorum enim finis erit perpetuum incendium, et perennis flamma ignis, quæ ex eorum corporibus vel titionibus sursum ascendet, ait Palacius.

Moraliter, discant hic peccatores, evanidas esse suas vires, opes, conspirationes, fœdera, quibus fidem vel justitiam opprimere satagunt, adeoque ea non esse aliud quam stuppam collectam ad ingens incendium. Ex adverso justii et pii qui ab eis vexantur vel opprimuntur, nil eos formident, certique sint eos brevi, ut stuppam igne vindictæ divinæ conflagrandos. Unde Rabanus: «Comparat, inquit, rei fragili peccatorum synagogam, it ostendat ejus vilitatem et velocissimum interitum: quia sicut stuppæ collectio igne adhibito facile conflagrat, ita peccatorum cœtus in futura vindicta sine mora disperiet.»

11. VIA PECCANTIUM COMPLANATA LAPIDIBUS, ET IN FINE ILLORUM INFERRI, ET TENEBRÆ, ET PŒNÆ. — Græce, *in fine illorum fovea inferni, q. d.* Via concupiscentiæ per quam incedunt peccatores, initio videtur concinna, pulchra, amœna et jucunda,

perinde ac si lapidibus planis esset strata et complanata: at postmodum apparet aspera, tristes et horrida; nam finis ejus deducit et desinit in infernum, ubi sunt tenebræ densissimæ et pœnæ atrocissimæ. Sicut ex adverso via virtutis per quam incedunt justii, initio est aspera et stricta, sed progredientibus in ea paulatim fit læxior, facilior et amœnior, ac tandem eos deducit ad beatitudinem et gloriam æternam. Alludit ad *Prov. xiv, 12*: «Est via, quæ videtur homini recta: novissimæ autem ejus deducunt ad mortem.» Hoc est quod ait Christus *Matth. vii, 13*: «Spatisiosa via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt qui intrant per eam. Quam angusta porta, et arcta via est, quæ ducit ad vitam, et pauci sunt qui inveniunt eam!» Idem representabat Pythagoras per suum Ypsilon, de quo exstat elegans epigramma Virgilii:

Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humana vitæ speciem præferre videtur.
Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilemque aditum primum spectantibus offert,
Sed requiem præbet fessis in vertice summo.
Molle ostentat iter via lata; sed ultima meta
Præcipitat captos, volvitque per ardua saxa.

Syrus hunc versum et præced. hoc uno exprimit, *sicut ascensus arenæ pedibus viri senis* (alia lectio habet *duri, asperi*); *ita robur iniquorum juxta ignem, et semita impii offendiculum est illi; quia finis ejus fovea profunda est, q. d.* Sicut ascensus arenæ initio mollis et facilis est, sed quo altius per eam ascendit senex, eo fit ei difficilior, quia arena in cumulum assurgens ascendenti fit profundior, ita ut tandem non tantum pedem, sed et reliquum corpus sorbeat, et in voraginem sive abyssum arenæ demergat: ita plane via impiorum initio facilis, sensim fit difficilior, ac tandem in abyssum ignis æterni eos demergit: quare semita impii fit ei offendiculum, quia finis ejus est fovea inferni.

12 et 13. QUI CUSTODIT JUSTITIAM, CONTINEBIT SENSUM EJUS. CONSUMMATIO TIMORIS DEI, SAPIENTIA ET SENSUS. — Complutenses, *sapientia assumptio*. *Justitiam* vocat observationem legis, hæc enim facit hominem justum; *sensum* vocat mentem et sententiam. Unde Græca habent, *qui custodit legem, tenet νόημα*, id est, *cogitationem, notionem, intellectum, sensum ejus, q. d.* Qui observat legem, hic assequitur legis intelligentiam, hic percipit ac perspicit legis mentem et sensum, ut videat quid lex jubeat et velit, ejusque finem et causam, æque ac sapientiam et ordinem, scilicet, quam id quod Deus lege sua præcipit et sanxit, sit æquum, justum, sanctum; quam sapienter ordinatum ad suum finem, quam justa de causa sancitum. Lex enim Dei non tam speculando quam practicando discitur et intelligitur, uti docet S. Bernardus, *epist. 108*: «Quam utique scientiam, inquit, haud facile nisi qui mundo crucifixus erit, apprehendit. Falleris, fili, falleris,